

УДК 32.019 (4)

Науково-теоретичний альманах «Грані»
Scientific-theoretical almanac «Grani»

«Grani». 2016. 138(10), 46-52.

doi:10.15421/1716120

www.grani.org.ua

Особливості становлення та перспективи розвитку європейської стратегічної культури

I. В. Стахурський¹

Стаття присвячена дослідженню особливостей формування європейської стратегічної культури у контексті вивчення механізмів розвитку Спільної безпекової та оборонної політики (СБОП) Європейського Союзу. Використовуючи конструктивістський підхід, розкрито концепт стратегічної культури та його застосування у політичній науці. Розглянуто процес становлення та основні характеристики стратегічної культури Євросоюзу. У дослідженні показано як відбувається конвергенція національних стратегічних культур та які основні перешкоди виникають при формуванні загальноєвропейської стратегічної культури. На основі обраних чотирьох критеріїв (рівень громадської підтримки СБОП, преференції методів кризового менеджменту, готовність до здійснення інтервенції, місце СБОП у безпековій політиці країн-членів ЄС), з'ясовано питання, чи вдалося ЄС розвинути сильну стратегічну культуру. Встановлено, що до основних норм, які визначають поведінку ЄС у сфері безпеки та оборони, належать схильність до мультилатералізму, відкидання військових засобів у розв'язанні конфліктних ситуацій, прерогатива гуманітарних миротворчих місій, правова легітимність. Зроблено висновок, що повільний процес утворення європейської стратегічної культури перешкоджає Спільній безпековій та оборонній політиці стати дієвим інструментом кризового менеджменту.

Ключові слова: Європейський Союз; Спільна безпекова та оборонна політика; стратегічна культура; військовий кризовий менеджмент; конструктивізм; норми

European strategic culture: specifics of formation and prospects for development

I.V. Stakhurskiy²

The 2003 European Security Strategy calls on EU Member States to develop the European strategic culture as a precondition for an effective Common Security and Defense Policy (CSDP). The central aim of this article is to consider whether the national strategic cultures of EU Member States have converged substantially since the establishment of CSDP given rise to the unique European strategic culture that is grounded on common way of thinking on security issues. Two contrasting conclusions have been offered in the literature concerning this question.

One group of scholars claims that the EU is gaining not only in capabilities and institutions, but also in cognitive homogeneity concerning security and defense issues. They argue that convergence of national strategic cultures, though slow, but did take place and consensus has already been built around shared norms and beliefs. The main features of an emerging EU strategic culture they regard multilateralism, constrained use of force for only humanitarian purpose, the need for external and internal legitimacy for peacekeeping activity, promotion of liberal values.

On the other side are those who point out that Europeans still disagree over key security issues due to incompatibility of national strategic cultures. EU Member States share different perceptions of security threats, legitimate means and ends for the use of force, the role of CSDP and NATO in the European security business. Therefore, it is premature to stress on the EU's building a strong strategic culture.

The article starts by presenting the concept of strategic culture in the context of security studies. An overall assessment on how useful the concept of strategic culture could be in terms of insights to the foreign policy outlook has been drawn using the constructive approach. The process of the European strategic culture formation has been investigated thoroughly. The distinct elements of an emerging EU security culture have been identified and the main obstacles to the convergence of the national strategic cultures into the common European have been explained.

It has been also highlighted in the article whether the EU has developed a strong strategic culture by applying four criteria: level of public approval for CSDP, acceptance the EU as an appropriate tool for security and defense policy, attitude towards the use of force, authorization requirement. It has been argued that since establishment of CSDP differences in national strategic cultures have narrowed, but still the EU is far from constructing a strong strategic culture. Finally, it has been made a conclusion that slow process of the European strategic culture development prevents the CSDP from being an effective mechanism for the EU crisis management.

Keywords: European Union; Common Security and Defence Policy; strategic culture; military crisis management; constructivism; norms

¹ *Магістр політології; Національний університет «Києво-Могилянська академія», 04655, Київ, вул. Г. Сковороди, 2*

² *Master in political science; National university of Kyiv Mohyla academy, 2, Hryhori Skovoroda Str., Kyiv, 04655, Ukraine*

³ *Магістр політології; Національний університет «Києво-Могилянська академія», 004655, Київ, вул. Г. Сковороди, E-mail: stakhurskiy.ivan@ukr.net*

Особенности становления и перспективы развития европейской стратегической культурыИ. В. Стахурский³

Статья посвящена исследованию особенностей формирования европейской стратегической культуры в контексте изучения механизмов развития Общей политики безопасности и обороны (ОПБО) Европейского Союза. С помощью конструктивистского подхода раскрыто концепт стратегической культуры и его применение в политологии. Рассмотрен процесс становления и основные характеристики стратегической культуры ЕС. В исследовании показано, как происходит конвергенция национальных стратегических культур и какие основные препятствия возникают при формировании общеевропейской стратегической культуры. На основании выбранных четырех критериев (уровень общественной поддержки ОПБО, предпочтения методов кризисного урегулирования, готовность к осуществлению интервенции, место ОПБО в политике безопасности стран-членов ЕС) анализируется, удалось ли ЕС развить сильную стратегическую культуру. Среди норм, которые определяют поведение ЕС в сфере безопасности и обороны, выделены склонность к мультилатерализму, ограниченное применение военных средств в решении конфликтных ситуаций, прерогатива гуманитарным миротворческим миссиям, правовая легитимность. Сделано заключение, что медленный процесс образования европейской стратегической культуры препятствует развитию Общей политике безопасности и обороны как эффективного инструмента кризисного менеджмента ЕС.

Ключевые слова: Европейский Союз; Общая политика безопасности и обороны; стратегическая культура; военное кризисное регулирование; конструктивизм; нормы

Peer-reviewed, approved and placed: 07.10.2016.

Постановка проблеми. Європейська стратегія безпеки 2003 року закликає країни-члени Європейського Союзу розвинути спільну стратегічну культуру як передумову успішної Спільної безпекової та оборонної політики (СБОП). Мета даної статті – розкрити сутність та особливості становлення європейської стратегічної культури, проаналізувати, чи вдалося європейській спільноті досягнути когнітивної єдності стосовно базових норм та цінностей, які визначатимуть її зовнішньополітичні переваги та становитимуть основу для спільних дій на міжнародній арені. Важливо розглянути як відбувається конвергенція національних стратегічних культур у спільну загальноєвропейську: в яких питаннях досягнуто консенсусу, а в яких – несумісності між національними стратегічними культурами перешкоджають ЄС діяти як єдине ціле та проводити злагоджену політику у сфері безпеки та оборони. Необхідно визначити чи відмінності у національних стратегічних культурах держав ЄС настільки значні, що це унеможливує формування спільного «європейського інтересу», чи динаміка розвитку СБОП все ж таки засвідчує певний ступінь зближення національних позицій та утворення унікальної європейської стратегічної культури. Варто наголосити, що для становлення спільної стратегічної культури необхідно значно більше, аніж просто згладжування наявних розбіжностей; стратегічна культура ЄС – це не сума національних стратегічних культур, а принципово нове формування з унікальними характеристиками.

Аналіз досліджень і публікацій. Поняття «стратегічна культура» з'явилося у науковому вокабулярі в 1977 році в дослідженні Дж. Снайдера, присвяченому радянській та американській ядерній стратегії, для американського аналітичного центру «RAND». Згодом К. Грей застосував це поняття при аналізі зовнішньополітичної поведінки США та СРСР у період «холодної війни», зробивши висновок, що глибоко вкорінені в історичному досвіді норми стратегічного розвитку держав формують відмінні національні

стилі військової політики. У середині 1990-х років, із набуттям поширеності досліджень конструктивистського підходу в міжнародних відносинах, все більше науковців звертаються до концепту «стратегічної культури» при поясненні формування зовнішньополітичних переваг держав. Теоретиками концепту «стратегічної культури» вважають А. Джонстона, Г. Екштайна, Д. Джонса, К. Лонгхарста, Дж. Дафілда, Дж. Чекеля.

Дослідженнями європейської стратегічної культури займалися А. Біава, М. Геріап, Б. Гігерік, Н. Гнесотто, А. Дейтон, Г. Едвардс, М. Заборовскі, П. Корніш, К. Мейер, Г. Сюрсен, А. Тойс, А. Хайд-Прайс, Дж. Ховорт, К. Хойсен, Т. Фаррел. Погляди науковців щодо формування особливості стратегічної культури ЄС відрізняються. Одна група дослідників (С. Раннінг, Дж. Ліндлі-Френч, Т. Тарді) стверджує, що говорити про існування загальноєвропейської стратегічної культури немає підстав, адже ЄС не перетворився на квазіфедеративне утворення із чітко вираженою автономною від національних держав зовнішньою, безпековою та оборонною політикою, із власними військовими засобами.

Натомість представники іншої групи дослідників (Д. Едвардс, П. Корніш, К. Лонгхарст, К. Мейер, Дж. Ховорт) пишуть, що, незважаючи на існуючі проблеми, досягнуто значного прогресу в розвитку європейської стратегічної культури, поступово формуються колективні норми та відбувається зближення національних стратегічних культур. У вітчизняній політичній науці проблематика стратегічної культури як України, так і Європейського Союзу потребує подальшого вивчення.

Виклад основного матеріалу. Поняття стратегічної культури лежить у межах системи координат, утвореної постулатами конструктивистського підходу, теоретики якого відкидають базове припущення реалізму й неолібералізму, що поведінка акторів на міжнародній арені визначається балансом сил і особистим інтересом. Натомість, з позиції конструкти-

візму, «актори є невід'ємною частиною соціальної структури, яка конструє цих акторів і водночас сама формується в результаті взаємодії між ними» [4, с. 50]. Центральне місце у соціальній структурі належать нормам – інтерсуб'єктивним переконанням, які впливають на формування ідентичностей та інтересів акторів, визначають спектр їхніх дій [2, с. 84]. Для конструктивістів норми виступають незалежною змінною, що обмежує поведінку акторів [2, с. 85].

А. Джонстон визначає стратегічну культуру як «інтегровану систему норм та цінностей, яка встановлює довготривалі стратегічні преференції в ієрархічній послідовності шляхом визначення ролі і особливостей поведінки держави, зокрема щодо доречності застосування військової сили, у міждержавних політичних відносинах» [10, с. 44]. Дж. Даффілд вказує, що стратегічну культуру формують когнітивні, афективні та оціночні диспозиції, які впливають на сприйняття безпеки та зовнішнього світу. До характеристик стратегічної культури відносять стабільність через збереження історичної континуальності норм, опір до змін, що обмежує вибір стратегічних напрямків поведінки держави [3, с. 23-24]. М. Фіннермор стверджує, що дисконтинуальність норм, а отже, і зміни в стратегічній культурі виникають в результаті травматичних подій («критичних точок¹»), які призводять до руйнування усталених принципів функціонування системи [5]. Національну стратегічну культуру² можна вважати компасом, вмонтованим у політичну систему, що служить дороговказом розвитку зовнішньої політики держави, когнітивним кодом минулого, що надсилає специфічні сигнали як реагувати на ту чи іншу ситуацію [2]. А. Джонстон зазначає, що в політичних дослідженнях аналітичну модель стратегічної культури можна використати як інструмент для пояснення формування зовнішньополітичних преференцій держав, для прогнозування їхнього стратегічного вибору. Ця модель містить емпіричні референти (наприклад, символи та способи ранжування преференцій), які можна розглядати в об'єктах стратегічної культури (документи, доктрини), а також простежити еволюцію стратегічної культури з плином часу. Таким чином, концепт стратегічної культури дозволяє здійснювати порівняльний аналіз зовнішньополітичних стратегій різних країн, адже «держави мають відмінні переважаючі стратегічні преференції, які вкарбовані в їхньому досвіді, й тією чи іншою мірою перебувають під впливом філософських, політичних, культурних і когнітивних характеристик держави та її еліти» [10, с. 46-48]. Операціоналізація концепту стратегічної культури здійснюється за допомогою досліджень громадської думки та поведінки політичної еліти.

Становлення стратегічної культури Європейського Союзу Д. Джонс ідентифікує три рівні чинники формування стратегічної культури: макро-екзогенний рівень, що представлений такими компонентами, як географія, історія та етнокультурні характеристики; соціетальний рівень, що складається з політичних, економічних та соціальних структур суспільства; мікрорівень, до якого Д. Джонс відносить безпекові та оборонні інституції [11, с. 35]. Беручи до уваги еле-

менти другого й третього рівнів, можна припустити, що Європейський Союз як *sui generis* утворення, як особлива форма геополітичної єдності, є достатньо інтегрованою спільнотою, щоб говорити про притаманну їй стратегічну культуру. Безпековий вимір політики Європейського Союзу набув активного розвитку після утворення в 1999 році Спільної безпекової та оборонної політики (СБОП). Із 2003 року було проведено більше тридцяти миротворчих місій ЄС, одинадцять з яких – військового характеру.

Амбіції Євросоюзу стати значимим безпековим актором на міжнародній арені вимагають певного рівня базової згоди країн-членів Спільноти, зокрема, щодо зовнішньополітичних інтересів об'єднання, цілей та завдань СБОП, основних безпекових загроз та способів їхнього подолання, використання силових засобів у політиці кризового менеджменту ЄС, визначення місця і ролі НАТО в європейській безпековій архітектурі тощо. Дж. Ховорт вважає, що національні стратегічні культури в Європі, хоча й досі характеризуються значними розбіжностями, піддалися конвергенції після падіння Берлінської стіни та утворення Європейського Союзу, створюючи простір для формування «європейської стратегічної культури», унікальність якої «базується не на оборонній політиці, адже це більшою мірою належить до компетенції НАТО, а на бажанні держав запобігати міжнародним кризам і конфліктам» [9, с. 184].

На практиці не тільки країни ЄС пристосовуються до специфіки СБОП, але й їхні власні стратегічні культури перебувають під впливом стратегічної культури Євросоюзу. Це - двосторонній процес впливу. Через колективну форму прийняття рішень та спільне проведення миротворчих операцій, СБОП розвинула певний рівень колективної солідарності серед членів Спільноти. До ознак стратегічної культури ЄС науковці відносять схильність до мультилатеральних дій, обмежене використання військових засобів (*jus in bello*), важливість правової легітимності (*jus ad bellum*), пріоритет гуманітарних завдань над військовими у кризовому менеджменті [1].

«Критичними точками» розвитку стратегічної культури ЄС вважаються: 1) громадянська війна 1990-х років у колишній Югославії (Боснія та Герцеговина, Косово), що спонукала чільників держав ЄС створити СБОП як інструмент для реагування на безпекові кризи; 2) внутрішньоєвропейська роздрібненість під час конфлікту в Іраку (2003), що призвела до трансатлантичної кризи солідарності та поділу країн ЄС на окремі групи, які по-різному ставляться до ролі і місця НАТО та СБОП в європейській безпековій архітектурі; 3) Лівійська криза (2011), що засвідчила відсутність єдності серед країн ЄС як фундаментальну проблему розвитку СБОП, а також слабкість СБОП як інструменту кризового менеджменту; 4) анексія Криму Росією (2014) та російська агресія на сході України (з 2014 року), внаслідок чого вперше в Європі після закінчення Другої світової війни відбулася зміна територіальних меж держави військовими засобами; 5) референдум про вихід Великобританії з ЄС (2016).

Чи здатен ЄС розвинути сильну стратегічну культуру?

Становлення та розвиток стратегічної культури ЄС відбувається в неперервному зв'язку з розвитком національних стратегічних культур країн-членів Спільноти. Проблема ЄС полягає в тому, що зближення національних стратегічних культур відбувається повільно. Постає запитання, чи відмінності у національних стратегічних культурах держав ЄС настільки значні, що це унеможливує формування підґрунтя для спільних дій у питаннях європейської безпеки та оборони, чи динаміка розвитку СБОП засвідчує певний ступінь зближення національних позицій та утворення унікальної європейської стратегічної культури.

Для вивчення стратегічної культури ЄС (ступеня конвергенції національних стратегічних культур) використовують наступні критерії: рівень громадської підтримки СБОП та миротворчої діяльності ЄС, позиції країн-членів Спільноти щодо розв'язання конкретних безпекових криз, преференції методів кризового менеджменту, готовність до здійснення інтервенції (індивідуально та колективно), участь у розвитку механізмів, структур та миротворчої діяльності ЄС.

Критерій 1: підтримка СБОП у населення країн-членів ЄС

Слід зазначити, що на СБОП покладаються великі очікування громадян країн-членів ЄС. Відповідно до даних дослідження німецького соціологічного фонду Маршала, проведеного у 2014 році, підтримка СБОП досягнула 74% [7; 18], що становить один з найвищих показників за всю історію існування галузі³. Результати опитування не відрізнялися суттєво серед країн ЄС: проста більшість була зафіксована в Ірландії (53%), Великобританії (56%), Фінляндії (56%), а схвалення у понад 75% - у Франції, Німеччині, країнах Бенілюксу, досягаючи 86% у Словаччині та Естонії. В цілому, рівень підтримки СБОП залишається відносно стабільним упродовж історії існування галузі. Проте дослідники критично ставляться до цих показників підтримки СБОП, зауважуючи, що європейці не завжди правильно розуміють цілі та завдання галузі⁴. Про це можна говорити зіставивши декілька запитань про СБОП.

Дані засвідчують, що понад 70% європейців віддають перевагу автономній від США зовнішній політиці Євросоюзу, проте 39% виступають за подальше скорочення оборонного бюджету, а 73% вважають, що війська НАТО повинні брати участь у захисті територіальної оборони Європи [7; 18]. Лідерство ЄС у світовій політиці підтримують 71% європейців (показник коливається від 60% у Великобританії до 86% у Німеччині), однак 80% не схвалюють використання військових засобів, і тільки 15% вважають, що ЄС слід розвивати військовий статус на міжнародній арені [7; 18]. Більшість європейців (54%) поділяють думку, що розширення повноважень СБОП збільшить вплив ЄС у світі, проте тільки 34% виступають за формування Європейського оборонного союзу. У цьому питанні помітні суттєві відмінності між країнами:

у Франції 46% респондентів підтримують формування європейської оборонної спільноти, в Італії – 43%, в Іспанії – 40%, натомість у Румунії тільки 17%, а у Великобританії - 25% [7; 18].

Враховуючи наведене, можна стверджувати, що дані носять контрверсійний характер, адже з одного боку європейці підтримують ідею світового лідерства Європи, але в той же час відмовляються нести відповідальність за безпеку у ньому; прагнуть автономії від НАТО, однак виступають проти збільшення витрат на її досягнення. Таким чином, існує непорозуміння між засобами та значенням СБОП. Європейці схвально ставляться до загальних принципів, але не вкладають змісту в їхнє практичне наповнення. Громадяни країн-членів ЄС прагнуть насолоджуватися перевагами СБОП, але зменшують водночас відповідальність окремої країни за результати її діяльності. Підтримка існування СБОП висока, однак немає консенсусу щодо її специфікації. Європейська оборона часто розуміється через призму національних інтересів та цінностей. Як наслідок, європейці не розуміють значення СБОП для національної безпеки та оборони чи розвитку їхніх країн.

Критерій 2: значення СБОП і НАТО в європейській безпеці

Умовно, в межах ЄС можна виокремити чотири групи країн у питанні їхнього ставлення до СБОП. Критерієм поділу виступає фундаментальне сприйняття НАТО країнами ЄС та його балансування зі сторони СБОП у військовому кризовому менеджменті.

Першу категорію представляють «Атлантисти» (Великобританія, Нідерланди, Португалія), які віддають перевагу сильному Північноатлантичному альянсу над слабкою СБОП, в існуванні якої не бачать необхідності через загрозу дублювання повноважень НАТО та погіршення відносин із США. Країни цієї групи виступають за чіткий, навіть формалізований, поділ праці між НАТО та СБОП для недопущення розпорошення військового потенціалу та додаткових фінансових витрат. «Атлантисти» поділяють думку, що Європейський Союз призначений для виконання допоміжної до НАТО роботи в кризовому менеджменті, переважно гуманітарного спрямування. Операції СБОП повинні проводитися тільки тоді, коли це найкраща опція, тобто коли Північноатлантичний альянс не зацікавлений брати участь у місії. «Атлантисти» виступають за зміцнення відносин ЄС-НАТО, використання при проведенні миротворчих місій планувального механізму «Берлін плюс», що передбачає залежність СБОП від засобів НАТО. У той же час країни цієї групи залишаються опонентами поглиблення військової інтеграції в СБОП, зокрема щодо формування європейської армії, автономної штаб-квартири для планування миротворчих операцій, збільшення бюджету Європейського оборонного агентства [6; 17].

Друга група сформована із «єврооптимістів». У ній виділяють дві субкатегорії: «традиціоналісти» (Франція, Бельгія, Люксембург, Німеччина) та «модератори» (Іспанія, Італія, Греція). Перші сприйма-

ють СБОП як частину проекту «політична Європа». Вони підтримують ініціативи у сфері безпеки та оборони, спрямовані на зменшення стратегічної залежності Європи від США, зокрема вони виступають за формування автономної штаб-квартири та розвиток цивільно-військових компетенцій ЄС. Країни цієї групи вважаються «локомотивом» розвитку СБОП, адже саме вони були ініціаторами усіх головних здобутків галузі. «Модератори», натомість, притримуються більш егоїстичного підходу: вони підтримують інтеграцію у сфері безпеки та оборони ЄС, якщо це відповідає їхнім інтересам. Наприклад, у зв'язку з фінансовими труднощами, держави групи виступають за об'єднання військових ресурсів. У питанні дихотомії НАТО-СБОП «модератори» вважають, що організаціям слід досягнути ефекту синергізму, доповнюючи одна одну, адже обидві організації рівноцінно важливі для інтересів держав [6; 17].

До третьої відносять групу «конформістів», які дотримуються прагматичного підходу щодо розвитку СБОП. Тут також вирізняють дві субкатегорії. До першої належать постсоціалістичні країни Центрально-Східної Європи, котрі відіграють, за винятком Польщі, здебільшого пасивну роль у розвитку СБОП, кволо долучаючись до спільних ініціатив галузі, миротворчих місій ЄС, закріплюючи за Північноатлантичним альянсом статус гарант національного суверенітету та авторизацію за ним права на проведення військових операцій. До другої відносять держави із законодавчими обмеженнями щодо політики у галузі оборони, котрі є нейтральними і не належать до НАТО (Швеція, Фінляндія, Ірландія, Австрія, Мальта). Вони розглядають СБОП як інструмент цивільного кризового менеджменту [6; 17].

Четверту категорію складають «аутсайтери» – держави, які опинилися поза межами співпраці у СБОП добровільно (Данія) чи політично (Кіпр⁵). Данія – єдина країна ЄС, що не входить до СБОП та відмовилася від співробітництва в Європейському оборонному агентстві. На таке рішення уряд країни змушений був піти після невдачі на референдумі щодо ратифікації Маастрихтського договору. Тим не менш, Данія бере активну участь в роботі НАТО та його військових операціях [6; 17].

Отже, можна зробити висновок, що за сімнадцять років функціонування СБОП, країнам-членам ЄС так і не вдалося «заговорити на спільній мові безпеки» та досягнути консенсусу щодо базових принципів розвитку СБОП. Всередині ЄС діють різні групи з відмінними інтересами та баченням призначення СБОП. Національні протиріччя у питаннях балансування між Північноатлантичним альянсом та «європей-

ською безпековою опцією» створюють бар'єри для реалізації політики кризового менеджменту.

Критерій 3: реагування на безпекові загрози та готовність до здійснення інтервенції

Не вистачає європейської єдності і на міжнародній арені через різні зовнішньополітичні пріоритети. У Таблиці 1 наведено позиції провідних країн ЄС щодо їхньої участі у розв'язанні конфліктних ситуацій шляхом інтервенції.

З іншого боку, варто згадати і про спільну реакцію країн ЄС на безпекові загрози. Внутрішню солідарність було продемонстровано по відношенню до введення нафтового ембарго проти Іраку, антиросійських санкцій чи засудження на рівні ЄС терористичних актів в європейських містах.

Критерій 4: використання військових засобів у кризовому менеджменті. Дослідники С. Раннінг, К. Мейєр, Дж. Ховорт пишуть, що поступово в ЄС було досягнуто консенсусу щодо можливості використання силових методів, однак винятково для гуманітарних цілей. Тим не менш, простежуються відмінності у сприйнятті держав застосування військових засобів, що пояснюється особливостями національних стратегічних культур. Якщо Франції та Великобританії притаманне широке розуміння легітимних цілей використання силових засобів (територіальна оборона, захист прав людини, преємптивні заходи тощо), низький ступінь внутрішніх законодавчих бар'єрів та високий рівень готовності до проведення індивідуальних військових інтервенцій за кордоном, то для Німеччини військові засоби можуть використовуватися винятково в цілях самооборони із наявністю правового мандату. Берлін підкреслює важливість мультилатералізму в кризовому менеджменті, відкидаючи одноосібні військові дії. Водночас у Німеччині діють значні законодавчі обмеження щодо участі солдат у миротворчих місіях за кордоном, що пояснюється сформованою після Другої світової війни культурою стримування та самообмеження в оборонній сфері [14, с. 32]. Таким чином, незважаючи на зближення національних стратегічних культур, відмінності між ними залишаються, що становить перешкоду для ефективної СБОП ЄС.

Висновки. Скульптуру «Спільна безпека та оборонна політика» країни Європейського Союзу конструюють маючи різні плани, навички, очікування та амбіції. Хоча на макеті скульптура виглядає витвором мистецтва, увібравши всю багатогранність Європи, поєднану складними інституційними переплетіннями, в реальності вона розвалюється через неузгоджену роботу працівників, котрі упродовж десятиліття не спромоглися досягнути консенсусу

Таблиця 1. Готовність європейських країн до участі у розв'язанні конфлікту

Конфлікт/країна	Франція	Великобританія	Німеччина
Ірак, 2003	Відмова	Участь	Відмова
ДР Конго, 2006	Участь	Відмова	Участь
Чад/ЦАР, 2008-2009	Участь	Відмова	Відмова
Лівія, 2011	Участь	Участь	Відмова
Малі, 2013	Участь	Відмова	Відмова

стосовно базових уявлень про її форму, зміст та призначення. Не вистачає речовини, здатної скріпити різносторонні частинки проекту. Саме такою річчю, відповідно до досліджень конструктивістів, виступає європейська стратегічна культура – спільна мова безпеки країн Європейського Союзу. Проте для її утворення необхідна конвергенція національних стратегічних культур, яка відбувається досить повільно та із значними проблемами, адже країни-члени ЄС відрізняються своїм історичним досвідом, географічними умовами, економічним розвитком та геополітичною вагою. Дисонанс відмінних преференцій держав ЄС перешкодив СБОП набутти стратегічного значення та стати дієвим інструментом кризового менеджменту. Європейська політика у сфері безпеки та оборони потребує не тільки розвитку інституцій, процедур голосування та повноважень. Увесь механізм залежить від виникнення спільного способу мислення, переслідування спільних цілей та інтересів, ведення у СБОП по-справжньому спільної безпекової та оборонної по-

літики. Наразі позиції країн-членів Спільноти відрізняються у питаннях способів розв'язання безпекових криз, використання військових методів, готовності брати участь у миротворчій діяльності ЄС та розвитку структури СБОП.

З іншої сторони, варто зазначити, що для формування європейської стратегічної культури необхідний час. Можна констатувати, що певне зближення національних стратегічних культур все ж таки відбувається і формується вузька група норм та цінностей Європейського Союзу. До характеристик сучасної стратегічної культури ЄС можна віднести схильність до мультilaterальних дій, обмежене використання військових засобів, важливість правового мандату для миротворчої діяльності, пріоритет гуманітарних завдань над військовими у кризовому менеджменті, що відповідає сформованій ідентичності ЄС як «цивільної сили» у міжнародних відносинах.

ПРИМІТКИ:

¹ Дослідження М. Фіннемор присвячене вивченню впливу травматичних подій на зовнішньополітичну поведінку держави. Наприклад, для США «критичними точками» М. Фіннемор вважає в'єтнамську війну, розпад СРСР, події 9/11, для європейців – це Друга світова війна, деколонізація, падіння Берлінської стіни, війна в колишній Югославії [5].

² Хоча концепти «стратегічної культури» та «політичної культури» пов'язані між собою, вони виникли незалежно один від одного. Як зауважує Дж. Даффілд, «ці поняття не слід вважати ані синонімічними, ані ієрархічними по відношенню одне до одного». Науковці рідко звертаються до концепції політичної культури при поясненні зовнішньої чи безпекової політики держави. Натомість поняття стратегічної культури використовують насамперед у питаннях військової стратегії [3, с. 24].

³ Найвищий показник у 78% було зафіксовано у 2004 році. Слід також зазначити, що показник підтримки СБОП найвищий з-поміж інших галузей: Спільну зовнішню політику підтримують 64%, економічний та монетарний союз із спільною валютою євро – 51%. Водночас подальше розширення ЄС підтримують тільки 37% [7; 18].

⁴ Дані дослідження засвідчують, що питання СБОП не належать до головних, які цікавлять європейську громадськість. Провідними залишаються проблеми економіки, безробіття, міграції, охорони здоров'я, освіти. Коли мова йде про видатки із бюджету ЄС, то витрати на «безпеку та оборону» посідають 9 із 16 позицій – тільки 15% респондентів заявили про необхідність збільшити витрати на СБОП [18].

⁵ Де-юре Кіпр входить до СБОП, однак де-факто країна позбавлена можливості участі в галузі через турецько-грецький конфлікт. Відповідно до «Документа Анкари» 2002 року, ініціативи СБОП не стосуватимуться Кіпру.

REFERENCES:

1. Bavia, A., Drent, M., Herd, G., 2011. Characterizing the European Union's Strategic Culture: An Analytical Framework. *Journal of Common Market Studies* 49 (6), 1-22 (in English).
2. Checkel, J., 1999. Norm, Institutions, and National Identity in Contemporary Europe. *International Studies Quarterly* 43 (1), 84-114 (in English).
3. Duffield, J., 1998. *World power forsaken: political culture, international institutions, and German security policy after unification*. California, Stanford University Press (in English).
4. Farrell, T., 2005. *The Norms of War: Cultural Beliefs and Modern Conflict*. Boulder, Lynne Rienner (in English).
5. Finnemore, M., 1996. *Constructing Norms of Humanitarian Intervention*. In P. Katzenstein. *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. Columbia University Press (in English).
6. Fiott, D., 2015. *The Common Security and Defence Policy: National Perspectives*. The Royal Institute for International Relations (in English).
7. France, O., 2013. What EU citizens think about European defence? *European Union Institute for Security Studies* 43, 1-4. (in English).
8. Gariup, M., 2009. *European security culture. Language, theory, policy*. Farnham, Ashgate Publishing Limited (in English).
9. Howorth, J., 2007. *Security and Defence Policy in the European Union*. Basingstoke, Palgrave Macmillan (in English).
10. Johnston, A., 1995. Thinking About Strategic Culture. *International Security* 19 (4), 32-64 (in English).
11. Jones, D., 1990. Soviet Strategic Culture. In C. Jacobsen (Ed.). *Strategic Power: USA and USSR*. London, St. Martin's Press (in English).
12. Lindley-French, J., 2002. In the shade of Locarno? Why European Defense is failing. *International Affairs* 78 (4), 789—811 (in English).
13. Longhurst, K., 2005. Old Europe, new Europe and the transatlantic security agenda. In K. Longhurst, M. Zaborowski (Ed.). London, Routledge (in English).

14. Longhurst, K., 2000. Strategic Culture: The Key to Understanding German Security Policy? University of Birmingham (in English).
15. Meyer, C., 2006. The Quest for a European Strategic Culture: Changing Norms on Security and Defence in the European Union. New York, Palgrave Macmillan (in English).
16. Rynning, S., 2003. The European Union: towards a strategic culture? Security Dialogue 34 (4), 479-496 (in English).
17. Santopinto, F., Price, M., 2013. National visions of EU defence policy. Common denominators and misunderstandings. Brussels, Centre for European Policy Studies (in English).
18. The German Marshall Fund, 2014. Transatlantic Trends. Access mode: http://trends.gmfus.org/files/2012/09/Trends_2014_complete.pdf (13.11.2016), (in English).